

INHOUD

	Inleiding	11
1	De Glorieuze Overtocht	21
	Constantijn en Constantijn	84
2	Hofleven	89
	Constantijn en Christiaan	220
3	Oorlog in Ierland	225
	Constantijn en Santje	257
4	Thuis in Londen	260
5	Heen en weer	297
	Constantijn en zijn broers en zus	357
6	Tien in de problemen	376
	Constantijn en tien	475
7	De lange campagne	477
	Constantijn en zijn knechten en meiden	544
8	Tweespalt op het secretariaat	547
	Constantijn en Willem III	630
9	Verdriet om Christiaan	634
10	Moe van alles	695
	Constantijn en het dagboek	741
	Verantwoording	745

Stamboom Familie Huygens

Christiaan X Susanna
Huygens sr. 1592 Hoefnagel
(1551 - 1624) (1561 - 1633)

Constantijn X Suzanna van Baerle
(1596 - 1687) 1627 (1599 - 1637)

Isabella Dedel
(Niet getrouwd)
(1633 - 1685)

Constantijn jr.
(1628 - 1697)

Christiaan
(1629 - 1695)

Lodewijk
(1631 - 1699)

Philips
(1633 - 1657)

Suzanna
(1637 - 1725)

Justina
(1667 - ?)

X
1668

Susanna (Santje) Rijckaert
(1643 - 1712)

Constantijn (Tien)
(1674 - 1704)

Stamboom Willem III

Willem I
Prins van Oranje
(1533 - 1584)

X
1583

Louise de Coligny
(1555 - 1620)

Frederik Hendrik
(1584 - 1647)

X
1625

Amalia van Solms
(1602 - 1675)

Willem II
(1626 - 1650)

X
1641

Mary Stuart I
(1631 - 1660)

Willem III
(1650 - 1702)

X
1677

Mary Stuart II
(1662 - 1695)

Kinderloos huwelijk

Charles I
Koning van Engeland
(1600 - 1649)

X
1625

Henriëtta Maria
van Frankrijk
(1609 - 1669)

Verwantschap
Willem III
met **James II**

Mary Stuart I
(1631 - 1660)

X
1641

Willem II
(1626 - 1650)

James II
(1633 - 1701)

X
1660

Anne Hyde
(1637 - 1671)

Willem III
(1650 - 1702)

X
1677

Mary Stuart II
(1662 - 1695)

Anne Stuart
(1665 - 1714)

Kinderloos huwelijk

Bij de naam Constantijn Huygens denken de meeste mensen aan de diplomaat en dichter. Zijn gelijknamige zoon is minder bekend, al heeft ook die een boeiend en interessant leven geleid. Hij werkte als secretaris van prins Willem III, hielp zijn broer Christiaan met diens wetenschappelijke ontdekkingen, was een groot kunstkenner en deed in eruditie voor weinig tijdgenoten onder. Huygens junior hield verschillende perioden van zijn leven dagboeken bij. Grote delen van deze 'journalen' zijn bewaard gebleven, net als veel briefwisselingen met zijn familieleden. Dit boek gaat over de periode 1688 tot en met 1696, de enerverendste jaren uit zijn leven en een cruciale periode in de Nederlandse geschiedenis.

INLEIDING

21 OKTOBER 1688 (1)

Vandaag heb ik de pen opgepakt om opnieuw een dagboek bij te houden. De komende jaren zal ik proberen om elke dag over mijn leven te schrijven. Over mijn persoonlijke ervaringen als secretaris van prins Willem III. Over het dagelijkse reilen en zeilen aan het hof. De wisselende machtsverhoudingen, de manipulaties, de roddels, de achterklap. Over leven en dood aan het einde van een veelbewogen eeuw. Over de reizen en veldtochten van de prins. Over mijn lieve vrouw Santje, mijn lastige zoon Tien en mijn geniale broer Christiaan. En over de levens van die vele boeiende, excentrieke en intrigerende mensen in mijn omgeving.

Het is niet toevallig dat ik mijn dagboek juist nu weer oppak. Op deze 21e oktober 1688 staan we aan de vooravond van de belangrijkste reis uit het leven van Zijne Hoogheid. Als het goed gaat kan hij de troon van Engeland en Ierland overnemen en promoveren van prins van Holland tot koning van Engeland en Ierland. Als het anders loopt zullen de gevolgen desastreus zijn, voor hem en voor ons land. Op dit moment liggen we met een armada aan schepen voor Hellevoetsluis, klaar voor de oversteek. Toevallig exact honderd jaar na de Spaanse Armada – zal het voor ons minder noodlottig aflopen?

Zo had Constantijn Huygens junior zijn dagboek kunnen beginnen. En er zou geen woord van gelogen zijn. Maar zo schrijft hij dus niet. Zijn journalen zijn niet geschreven voor een groot lezerspubliek en zijn evenmin bedoeld als een biografisch verslag van zijn leven. Het lezerspubliek bestaat uit maar één persoon: hijzelf. Het is een geheim dagboek, vol notities die meer zijn bedoeld als geheugensteun

dan als een verslag van de belangrijkste jaren van zijn leven. Als secretaris van Willem III is hij gewend om notulen te maken. Zo zijn de aantekeningen in feite de notulen van zijn dagen aan het hof en tijdens de veldtochten. Soms hebben de teksten dan ook meer weg van een boodschappenlijstje dan van de lyrische stukken waar zijn vader zo om bekendstaat.

Dat is de voornaamste reden dat Huygens' journalen beduidend minder beroemd zijn dan bijvoorbeeld de dagboeken van zijn tijdgenoot Samuel Pepys, wiens leven zich nu nóg als een avontuurlijke schelmenroman laat lezen. Pepys gebruikte zijn dagboek als een vriend met wie hij zijn geheimen kon delen. Huygens gebruikte zijn journalen meer als aantekeningenboek. Hij zal het op schoot hebben gehad wanneer hij bij het haardvuur, na een reis, aan zijn familie vertelde over zijn ervaringen. Daarom hield hij het aanvankelijk ook alleen tijdens veldtochten bij en begon hij er pas tijdens de Glorieuze Overtocht echt dagelijks in te schrijven, waar hij ook was.

De dagboeken zijn om meerdere redenen ongeschikt om integraal te publiceren. Als hedendaagse lezer missen we de achtergronden bij de aantekeningen. We kennen de meeste namen niet, we kunnen de gebeurtenissen nauwelijks plaatsen en we zullen het belang van veel notities niet altijd even goed beoordelen. Het is zelfs de vraag of Huygens zélf al zijn teksten nog zou begrijpen. Zou hij bij elke naam in zijn dagboeken de gezichten nog kennen? En al klinkt een geheim dagboek spannend, als lezer krijg je sterk het gevoel dat Huygens altijd in zijn achterhoofd houdt dat zijn journalen op elk moment ontdekt kunnen worden. Hij laat zelden het achterste van zijn tong zien en onthoudt zich meestal van commentaar, zeker wanneer het over de streken gaat die Zijne Hoogheid hem met regelmaat levert. Zijn subtiele wraak zou kunnen bestaan uit de manier waarop hij de aambeien en andere lichamelijke ongemakken van zijn meerdere beschrijft. Maar wraak past niet bij Huygens. Bovendien schrijft hij nog veel vaker over zijn eigen intieme ongemakken. Voor ons als buitenstaander zijn grote delen uit de dagboeken dan ook niet altijd even interessant om te lezen.

Toch geven de journalen een voortreffelijk overzicht van Huygens' wereld. Dankzij hem zitten we op de eerste rang bij belangrijke veldslagen, we maken alle intriges aan het hof mee, we zien de Glorious Revolution zich voltrekken en we ervaren het dagelijks leven

aan het einde van de zeventiende eeuw. We volgen zijn gesprekken met de prins en andere prominenten. We reizen met hem mee, te paard, per trekschuit, lopend, zeilend, in een koets. We wandelen met hem door de gangen van de paleizen, de besneeuwde straten van Londen en langs de kloosters en kastelen aan de Samber en de Maas. We horen zijn mening over schrijvers, wetenschappers en kunstenaars. Daarnaast is Constantijn niet alleen een kunstkenner en -liefhebber, maar ook een begenadigd tekenaar. Een collectie van zijn prenten ligt in het Rijksmuseum, zodat we een deel van zijn reizen in woord en beeld kunnen ervaren. En ondanks zijn prozaïsche en staccato schrijfstijl zitten er nog altijd enkele taalkundige juweeltjes tussen de teksten. Niet alleen mooie zinnen, maar ook teksten die als venster dienen voor het denken van die tijd of die iets zeggen over de herkomst van onze hedendaagse uitdrukkingen. Bijvoorbeeld als Zijne Hoogheid te veel *muisse-nesten aan zijn hoofd heeft*. Of wanneer mensen – meestal zijn personeel – worden uitgemaakt voor *miserabele flickfloyers, geborene guyten of jangatten van volk*.

In dit boek heb ik de notities weggelaten die ons geen meerwaarde bieden. Sommige personen en gebeurtenissen zijn juist extra uitgelicht of zijn voorzien van kanttekeningen en achtergrondinformatie. Daarnaast heb ik historische contexten toegevoegd, net als belangrijke details uit de familiegeschiedenis die helpen om Constantijn Huygens en zijn omgeving beter te begrijpen. De teksten zijn voor het leesgemak omgezet naar hedendaags Nederlands. Maar om het gevoel van de tijd zo veel mogelijk over te brengen, staat een enkele passage ook in de oorspronkelijke vorm vermeld.

21 OKTOBER 1688 (2)

21-10

Z.H. gaf opnieuw per brief opdracht aan luitenant-admiraal Evertsen om met zijn vloot naar Goeree te varen, zodat de schade aan de schepen gerepareerd kon worden. Evertsen scheen de brief van de 15de niet ontvangen te hebben. Z.H. vermoedde dat de boodschapper verongelukt was.

De wind was nog steeds noordwestelijk en het bleef maar regenen. De bagage werd aan boord gebracht.

Isac vertelde me dat ik mee zou varen op het schip van Z.H.

De prins van Waldeck vroeg mij om hem af en toe op de hoogte te houden. Hij zei daarbij dat ons een grootse en glorieuze onderneming te wachten stond, maar dat er nog heel wat hindernissen overwonnen moesten worden om te slagen.

De afgelopen avond probeerde Albyville om Z.H. te spreken, maar die zei dat hij bezig was. Vandaag kwam Albyville opnieuw langs en hij werd weer teruggestuurd. De enige die hem in de antichambre aansprak was Blancart, die nog met hem wandelde. Toen Albyville vervolgens naar boven ging waar Hare Hoogheid kaartspeelde, werd hij ook door haar weggekeken. Daarop ging hij direct weer weg.

Geen inleiding, geen uitleg, maar meteen met de deur in huis: zo begint Huygens het laatste en belangrijkste deel van zijn *Journal*, zoals hij het dagboek zelf noemt. Het is niet de eerste keer dat hij zijn dagelijks leven bijhoudt. Van 1673 tot 1678 schreef hij over de veldtochten die hij als secretaris van de prins meemaakte. Ook deze manuscripten zijn bewaard gebleven en zijn te vinden in de Koninklijke Bibliotheek. In stijl en inhoud verschillen ze weinig van dit slotdeel. Feitelijke informatie met een overdaad aan namen, zonder enige opsmuk als losse notities opgeschreven.

Niet alleen de stijl maar ook de gebeurtenissen die hij hierboven meldt zijn voor een groot deel typerend voor de rest van het dagboek. Zo begint hij met een brief van Z.H. (Zijne Hoogheid – in de originele tekst altijd gespeld als *S.H.* van *Syne Hoogheyt*). Dat gebeurt geregeld, want Huygens is de secretaris van de prins. Hij schrijft dus de brieven die door zijn meerdere aan hem worden gedictieerd. Maar belangrijker nog, Huygens is voor velen de toegang tot de koning. Wie iets van de koning gedaan wil krijgen, zoals een paspoort, een sauvegarde (vrijgeleide), of een verzoek voor een pensioen of promotie, moet meestal eerst langs Huygens. En die wordt betaald als de prins er zijn handtekening onder zet. Dat gaat om flinke bedragen. Vaak tientallen guldens of meer. Een aanstellingsbrief voor een officier in het leger kost 180 gulden, terwijl een gemiddelde soldaat een paar gulden per maand verdient. Het aantal brieven, paspoorten en andere documenten dat de prins tekent, is voor Huygens dus van groot belang. Is de prins in een slechte bui, dan tekent hij niet en mist Huygens inkomsten. Met wie correspondeert de prins van-

daag? Hoeveel documenten ondertekent hij? En mag Huygens de paspoorten vandaag uitgeven? Huygens slaat dit soort gegevens zelden over in zijn notities.

De wind komt ook stevast aan bod als er een overtocht op touw staat. Bij noordwestenwind vaar je niet met een grote vloot naar Engeland, dat kun je beter met oostenwind doen. En zelfs de antichambre is een belangrijke factor in de dagboeken. Het is de kamer in het paleis gelegen vóór het vertrek van de prins. Huygens brengt er dagelijks vele uren door terwijl hij op nieuwe opdrachten wacht. Hij zit zich er vaak stierlijk te vervelen. Hij spreekt er de rest van de hofhouding en de bezoekers. Hij hoort er het belangrijkste nieuws, de laatste geruchten en de smakelijkste roddels. En hij ziet daar wie wel of niet wordt ontvangen door de prins. Want de hofhoudelijke pikorde is van levensbelang. Wie wordt er aangekeken? Wie wordt er weggekeken? Het verschilt van week tot week. Willem zelf zegt niet zoveel – zwijgen zit kennelijk in de familie – dus wie informatie wil hebben, moet goed op dit soort details letten.

21 OKTOBER 1688 (3)

Vloot van Willem III te Helvoetsluis, 28 oktober 1688, Daniël Marot, ca. 1688-1700.